तस्माद्द्वात्रिंशत्संख्यमित्यादि। अन्तरभावनया त्वेकोन-त्रिंशमष्टाविंशमित्यादि। पूर्णं दोर्ज्यां कोटिज्यां त्रिज्यां च प्रकल्प्य प्रथमं खण्डमेवं षष्टिः ६० स्यात्। अथ यदि सैव त्रिज्या चतुर्विंशतिज्यार्धानि तदर्धमाह। कोटिजीवाशताभ्यस्तेत्यादि। अत्रापि त्रिज्यार्धमष्टमं ज्यार्धं सा भुजज्या। षोड़शं कोटिज्या सा कोटि-ज्या शतगुणा गोदस्रतिथि(१५२९) भाजिता। या तु दोर्ज्या सा तु निजेन सप्ताङ्गवेदांशेन४६७हीना कार्य्या। यदि तयोरैक्यं क्रियते तदा नवमं ज्यार्धं भवति। यद्यन्तरं तदा सप्तमं स्यात्। एवं समासभावनया नवमाद्दशमं दशमादेकादशमित्यादि। तथान्तरभावनया सप्तमात् षष्ठं षष्ठात् पञ्चममित्यादि। एवं प्रथमं सप्तांशोनं तत्त्वदस्र२२५मितं भवति। अथवा पूर्णं दोर्ज्यां त्रिज्यां च कोटिज्यां प्रकल्प्य साध्यते तथापि तदेव। ततः समासभावनया द्वितीयादीन्यखिलानि भवन्ति। अथ वा त्रिज्यां दोर्ज्यां प्रकल्प्य पूर्णं कोटिज्यां च प्रकल्प्य साध्यते तदा त्रयोविंशमुत्पद्यते तस्मादन्तर-भावनया द्वाविंशम् २२। ततोऽप्येकविंशम्२१। एवम-खिलान्यपि निष्पद्यन्ते। अथ भवानामाह। चापयो-रिष्टयोरित्यादि। इष्टयोश्चापयोर्ये दोर्ज्ये ते कर्णभूमौ स्थाप्ये। तयोरधस्तात् कोटिज्ये च। ततः प्रथमको-टिज्या द्वितीयदोर्ज्यया गुण्या। ततो द्वितीयकोटिज्या प्रथमदोर्ज्यया गुण्या। द्वे अपि त्रिज्यया भाज्ये। फलयोः समासश्चापैक्यभुजज्यस्य ज्या भवति। अन्तरं चा-पान्तरस्य ज्या भवति। इयं सिद्धज्यातोऽन्यज्यासाधने भावना। तद्यथा। तुल्यभावनया प्रथमज्यार्धस्य प्रथम-ज्यार्धेन सह समासभावनया द्वितीयं, द्वितीयस्य द्वितीये नैवं चतुर्थमित्यादि। अथातुल्यभावनया द्वितीयतृतीययोः-समासभावनया पञ्चमम्। अन्तरभावनया प्रथमं स्यादि-त्यादि। अथेष्टव्यासार्धे ज्याज्ञानार्थमाह। आद्यज्या-चापभागानामित्यादि। यावद्भिरंशैरेका ज्या लभ्यते ते आद्यज्याचापांशाः। प्रतिभागज्यकाविधिरिति। त्रिसप्त-पञ्चभि ५७३ र्भक्तेत्यादिना प्रागुक्तप्रकारेणैकभागस्य ज्यामानीय तद्भावनातो भागद्वयस्यैवं तेषां भागानां ज्या साध्या साभीष्टत्रिज्यया हृता वस्वनलाब्धिवह्निभि-३४३८ र्भक्ता प्रथमज्या स्यात्। तस्यास्तयैव सह भाव-नया द्वितीयाद्याः सिध्यन्ति प्रमिताक्षरा।

जीवातु पु० जीवयति जीव-णिच्+कर्त्तरि आतुः जीवत्य-नेन जीव-करणे वा आतु। १अन्ने २जीवनौषधे ३मृतसञ्जीवनौषधे च भावे आतु। ४जीवने। मेदि० "रे हस्त! दक्षिण! मृतस्य शिशोर्द्विजस्य जीवातवे विसृज शूद्रमुनौ कृपाणम्" उत्तरच०। "आर्त्तया पुनर्जीवातवे न मर्त्तवे" ताण्ड्य०ब्रा०१।५।१८। जीवितुमिति भाष्योक्तेः तवेप्रत्ययान्तमित्यन्ये तथा च जीव-तुमर्थे तवे वा० दीर्घः। न मर्त्तवे इति साहचर्य्यात् जीवितुमित्यर्थकता तच्च तवेप्रत्ययान्ततयैव सिध्यतीति बोध्यम्।

जीवातुमत् पु० जीवातु+मतुप्। आयुष्कामेष्टी देवता-भेदे "आयुष्कामेष्ट्यां जीवातुमन्तौ" आश्व०श्रौ० २।१०। २। "जीवातुमन्तौ सव्योपर्य्युपस्था" २।१९।१६।

जीवात्मन् पु० जीवति जीव-अच् कर्म। प्राणसञ्चार-युक्ते आत्मनि प्राणिनि "संयोगो योग इत्युक्तो जीवा-त्मपरात्मनोः" योगशा०। जीवात्मन्! पश्य भद्रं ते मातरं पितरञ्च ते" भाग० ६।१६।२।

जीवादान न० ६त०। "अयोगस्तूभयोराध्मानं परिकर्त्तिका परिस्रावाः प्रवाहिका हृदयोपसरणमप्रग्रहोऽभियोगो जीवादानमिति नव व्यापदो वैद्यनिमित्ता भवन्तीति" सुश्रुतोक्ते वैद्यनिमित्ते व्यापद्भेदे तच्च वमनविरेचनव्या-पद्भेदः यथोक्तं तत्रैव।

"अथातो वमनविरेचनव्यापच्चिकित्सितं व्याख्यास्यामः। वैद्यातुरनिमित्तं वमनं च पञ्चदशधा व्यापद्यते तत्र वम-नस्याधोगतिरूर्द्ध्वं विरेचनस्येति पृथक्। सामान्यमुभयोः सावशेषौषधत्वं जीर्णौषधत्वं हीनाधिदोषापहृतत्वं वातशूलमयोगातियोगौ जीनादानमाध्मानं परिकर्त्तिका परिस्रावः प्रवाहिकाहृदयोपसरणं विबन्ध" इति।

जीवाधार पु० ६त०। हृदये हेमच०। "हृद्ययं तस्माद्धृद-यम्" छा० उ० जीवस्य हृदयाधारत्वोक्तेस्तथात्वम्।

जीवान्तक पु०जीवमन्तयति अन्ति-नामधा०ण्वुल्। जीवनार्थ-प्राणिनाशके शाकुनिके अमरः२प्राणिनाशकमात्रे त्रि०।

जीवार्द्धपिण्डक पु०सूर्यसि० परिभाषिते चक्रस्थराशिकलानां १८० शतानामष्टमे भागे २२६ यथाह सू० सि० "राशि-लिप्ताष्टमो भागः प्रथमं ज्यार्द्धमुच्यते" तत्तद्विभक्ते लब्धो नमिश्रितं तद् द्वितीयकम्। आद्येनैवं क्रमात् पिण्डान् भक्त्वा लब्धोनसंयुताः। खण्डकाः स्युश्चतुर्विंशज्ज्यार्द्ध-पिण्डाः क्रमादमी"। "एकराशिकलानामष्टादशशता-नामष्टमोऽंशस्तत्त्वाश्विमितः२२५प्रथममाद्यं ज्यार्द्धं सम्पू-र्णजीवार्द्धपिण्डकः कथ्यते तदभिज्ञैः" रङ्ग०। अत्र